

Túl a pályázatokon: az alsószentmártoni tanoda

Gyurka Zsolt

Társadalmi háttérkép a tanodához

Alsószentmárton lakosságának összetétele homogén, lakói a cigány (beás, munkásny) kisebbségekhez tartoznak. 1300 fős lélekszámával az egyik legnagyobb településnek számít a dél-baranyai aprófalvas, határ menti környezetben, távol minden munkahelytől, kirívóan rossz tömegközlekedéssel, infrastrukturális ellátottsággal.

Ez a közösség, homogenitásából fakadóan, az osztársadalomtól jól elhatárolható, attól eltérő kulturális jellemzőkkel bír. Anyanyelvüként a beás cigány nyelvet használják, szokásaikat, ünnepeiket meghatározza élő istenhitük, amiben a keresztény katolikus és ortodox hagyományok keverednek. Ezek ápolása gyengül, tartalma hígul, ezért azok megtartó és közösségformáló ereje halványodik. A faluban most felnövekvő fiatal generációnak problémát jelent önmege meghatározása saját közösségén és a többségi társadalmon belül is. Perspektíváik homályosak, mintaként csak a munkanélküliség áll előttük. Az utóbbi annak magas, 75-90% között ingadozó aránya már több mint 20 éve jellemzi ezt a vidéket, folyamatosan romló mutatókkal. Időszakonként nagy számban kapcsolódnak be közmunka-programokba az itt élők, ilyenkor a munkanélküliségi mutatók időszakosan csökkennek, de ezek a résztvevők számára semmiféle hosszú távú perspektívát nem kínálnak.

A tanodát, ahogy azt Lankó József plébánosunk elmesélte, 2000 előtt hívta életre, akkor még Játszóházas Napközinek nevezték. Kezdetben a helyi plébánián működött annak érdekében, hogy segítse azokat a tehetséges iskolásokat, akik az akkor még magasabb oktatási nívóval rendelkező városi katolikus általános iskolába jártak a helyi gettóiskola helyett. Nagy energiát kellett befektetni abba, hogy a cigány családok merjenek élni a szabad iskolaválasztási jogukkal, merjenek bízni a jobb oktatásban, az új pedagógusokban. Azóta majdnem 20 év telt már el és a cél megváltozott.

A többségi társadalomban évről évre kevesebb lett a gyerek. Az egyre elszegényedő katolikus általános iskola romló színvonala miatt pedagógusok, diákok vándoroltak el az intézményből, miközben az alsószentmártoni családok egyre intenzívebben keresték a jobb oktatási lehetőségeket gyermekeik számára. Ezért a városi iskolába, az alsószentmártoni beiratkozott tanulók száma folyamatosan nőtt, ami az iskolai pedagógusoktól is megkövetelt volna egy szemléletbeli-szakmai váltást, fejlődést, ami – véleményem szerint – a mai napig nem következett

be. Ehelyett a szakmailag gyengülő tanári gárda egyre nagyobb feladattal találta szemben magát.

A mélyszegénységből, hátrányos helyzetből, munkanélküliségből, drog- és alkoholproblémával küzdő családokból érkező gyermekek oktatása, nevelése jelenleg közoktatási szinten is egy óriási fehér folt. Kezeletlenül, feszültségekkel, konfliktusokkal terhelve, a gyermekek valódi szükségleteit figyelmen kívül hagyva jön egyik tanév a másik után, növekszik egyik generáció a másik után. Ezeket a gyerekeket várjuk nap mint nap a tanodába az iskolai órák után.

Személyes motivációk

„*Hogy bírod?*” – szokták kérdezni barátok, ismerősök, amikor a munkámról és a faluról beszélek. Hiszen azt gondolják, a prekoncepció az, hogy ezt a munkát valahogy „ki kell bírni”, mert annyira „más”, annyira „nehéz ezekkel a gyerekekkel”. Beszélgetésünk után általában belátják, hogy semmiben sem más vagy nehezebb, mint bárhol máshol, ahol gyerekekkel foglalkoznak.

Mindenhol, így itt is vannak nehézségek és nehezebb napok, de én olyan pozitív élményekről és tapasztalatokról számolok be, amin meglepődnek, amiben nekik nem volt részük. Ilyen például, ahogy a kisebbek az iskolából jövet a nyakamba ugranak. Örömmel újságolják, hogy ötöst kaptak vagy hármast, akár kettést. De mindenképp örülnek és meg akarják osztani velem vagy valamelyik tanodás kollégámmal. További példa, hogy egy ilyen tényleg nehéz vagy inkább kevés lehetőséggel megáldott vidékről – sok év küzdelem után – munkát talál végre egy volt tanodásunk. Ehhez a sikerhez – bízom benne – egy kicsit mi is hozzájárultunk.

Persze, ezeket előre nem igazán látni. Nem tudni pontosan, mi az, ami sikert eredményez majd a gyermekeknél, és hogy időben mikor következik be. Sokszor van, hogy „el-elveszítünk” egy-egy gyereket, mert valamiért nem jár be hozzánk (pl. mert nagyon szerelmes lett és minden gondolatát ez tölti ki). Akkor felveszünk mást a helyére, aki szeretne járni. Aztán pár hónap vagy pár év után vissza-visszatálnak együtt vagy külön, de újra szeretnének jönni hozzánk. Úgy látom, hatással vagyunk az életükre, ezáltal ők is a miénkre.

Alapjában véve nem sokat változtam az elmúlt nyolc év alatt, de megismertem az alsószentmártoni cigányokat. Túlzás lenne azt állítani, hogy minden cigányt megismertem, de őket igen. Őket látom nap mint nap, velük vagyok kapcsolatban. Más lett a véleményem. Azelőtt, akárcsak sokaknak, nekem is voltak negatív élményt hagyó találkozásaim, tapasztalataim a cigánysággal verekedős, koszos, rossz szul tanuló osztálytárs, évfolyamtárs képében.

A középiskolát a cisztereknel végeztem Pécsen, közben már évek óta tagja voltam a pécsi székesegyház színjátszó csoportjának és ministráns közösségének

közel tíz évig. A középiskola után jó egy évet dolgoztam mint sekrestyés a székesegyházban. Közben már aktív szervezője és vezetője lettem általános iskolás gyerekeknek szóló nyári hittanos táboroknak. Tanulmányaimat 2003-ban folytattam és 2008-ban fejeztem be a PTE TTK testnevelőtanár szakán. Mindenképpen gyerekekkel szerettem volna foglalkozni, aztán egyetemről kikerülve Alsószentmártonban kezdtem dolgozni. Felnőttként az első munkahely, az Isten háta mögött, egy cigány faluban. „*Egy próbát megér*” – gondoltam, aztán ha nem jön be, otthagynom. Ez volt nyolc évvel ezelőtt.

Hogy mi a személyes motiváció? Mi az, ami hajt? Ami a sportban is, hiszen bár nagyon amatőr szinten, de rendszeresen sportolok. A sportban és a munkámban is a győzelem. A győzelem utáni vágy az, ami visz előre, ami húz és átsegít a nehézségeken. Hogy itt mi a győzelem, mit értékelek annak? Leginkább, ha elégedettnek és boldognak látom a gyerekeket. Ez tulajdonképpen egy fontos célkitűzésünk is. Fontos egy-egy mérkőzés, amit a fiúk játszanak, a lányok egy-egy táncfellépése. Fontos, hogy sikerélményhez jussanak, fontos, hogy jól érezzék magukat egy táborban, amit nekik és értük csinálunk. Az, a legfontosabb, ami nekik ezekből megmarad. Gyakran tapasztaltuk, hogy a gyerekek egy-egy programból évek múlva is fel-felidéznak olyan élményt, pillanatot, amikor boldogok voltak. Ilyenkor győztünk. Egy pozitív élmény az életben. Akkor, amikor a sulis nem megy jól, sok helyen le- és kinézik, mert cigány, és esetleg otthon sincs minden rendben.

Az említetteken túl a pótvizsgákra való felkészítés az, ami a gyerekekkel való kapcsolatokat jelentősen meghatározza. Ilyenkor általában – mert szerencsére kevés van – egy felnőttre egy-két gyerek jut. Így készülünk másfél hónapon át a pótvizsgára nap mint nap. Ez annyi együtt töltött idő egyszerre, amennyi más helyzetben nem adatik meg. Furcsa talán egy ilyen, mások számára nem biztos, hogy pozitív dolgot említeni, de a tanulások során annyi más is előjön és szóba jön köztünk, hogy sokkal inkább megismerjük egymást, és nagyon megváltozik attól a szeptembertől a viszonyunk. El szoktuk kísérni őket a vizsgára, aztán együtt sírunk vagy örülünk. Ez a másfél hónap olyan élmény, ami egymáshoz köt bennünket. Megnyílunk és sokkal inkább már barátai leszünk egymásnak.

Sikerek és kudarcok

Többször kérdeztek már, hogy milyen sikereket értünk, értem el az itt töltött idő alatt. Nagyon nehéz kérdés, és sokszor váratlanul is ér – pedig már akár készülhetnék is erre egy előre jól megírt „reklámanyaggal”. Sok pályázatnál az indikátorok jelentik a program, ezáltal a munkád sikerét. Más nem számít. Ebből a szempontból sikeresen működik a tanoda már 15 éve. Négy tanodapályázatot nyertünk meg és zártunk le sikeresen. Tehát a munkánk, a munkám sikeres, meg kell csak nézni a számokat...

Munkatársaimmal beszélgetve, a sikeres munkanapot az jelenti, hogy „Pisti nem bukott meg nyelvtanból”, „Lacika matek témazárója hármass lett”, „Miki bocsánatot kért a társától” vagy „Dani segített az uzsonnakészítésben”. Ezek az eredmények látszólag hétköznapiak, de számunkra ott, akkor, attól a gyerektől rendkívül fontos cselekedet, ami akár mérföldkő is lehet a kapcsolatunkban.

Az ilyen, számunkra nagy jelentőségű eseményeket nem lehet megszámlálni, számszerűsíteni. Nem tudom megmondani, hogy az elmúlt nyolc évben hányszor öleltek meg, hányszor csaltunk egymás arcára mosolyt, hányszor mondták már nekem, hogy „Zsolti, gyere már velünk focizni” vagy „mostanában olyan keveset vagy velünk” – mert sok a gyerek és azonnal szólnak, ha nem kapnak elég figyelmet.

Mert sok minden van, amiben hiányt szenvednek, de a legerőteljesebben érzékelhető, amit tőlünk várnak, az a figyelem. Iszonyatosan igénylik tőlünk, hogy odafigyeljünk rájuk, lehetőleg csak és kizárólag rájuk. Amikor ezt az igényüket sikerül kielégítenünk, nagyon hálásak. Megérik azt, hogyan viszonyulok hozzájuk. Nagyon tudnak ragaszkodni és szeretni, és ez kölcsönös. Innentől kezdve, hogy szeretjük egymást, siker az egész történet. Persze vannak benne vidámabb és nehezebb percek is, de mert fontosak vagyunk egymás számára, nem is mindegy, hogy haraggal válunk-e el aznap vagy örömmel. Körülbelül ugyanolyan rossz érzés összeveszni egy-egy gyermekkel, mintha otthon a saját gyerekemmel történne. Ugyanúgy gyomorgörcsöt kapok attól, hogyan oldjak meg egy konfliktusos helyzetet. Mivel én vagyok a felnőtt, szinte mindig nekem kell kezdeményezni. Azonban látom, hogy a gyerekek is rossz, mert nem vagyunk közömbösek egymás számára, sőt nagyon is szeretjük egymást. Ez pedig, hogy ennyien szeretnek, nagyon nagy eredmény és felelősség is. De hol és kinek tudom ezt kimutatni? Senkinek. De akarom egyáltalán? Nem. Mi érezzük és ez számít. _Ha definiálnom kellene a hivatásomat, valahogy így képzelmek el: olyan szeretetkapcsolatban lehessenek a gyerekekkel, ami mindkettőnk javára válik. Ez a kapcsolat az, amit egyetlen barátom sem tapasztalt meg munkája során. Ezért én nagyon szerencsésnek mondhatom magam.

Nagy eredmény, hogy nálunk sosem volt gond a gyereklétszám. Nálunk az jelentette a gondot, hogy volt mindig egy maximum, amin túl nem tudtunk már gyerekeket fogadni, felvenni a tanodába. Nekünk kellett meghúzni a határt, hogy ne haragudjatok, de téged már nem tudunk felvenni. A rekordunk 113 fő volt, de „szerencsére” egy részük nem járt azután, hogy beiratkozott, csak körülbelül 70-80 gyerek. Már ez is kissé meghaladta a lehetőségeinken, de nemet mondani nagyon nehéz. Nem beszélve azokról, akik „nem tanodások”. Azok a falubeli nagyobb gyerekek, fiatal felnőttek, akik szintén szeretnének jönni sportolni, kézműveskedni, filmet nézni, egyszerűen egy-két szolgáltatásunkat igénybe venni. Őket sem lehet folyton elküldeni, így most ők minden pénteken, illetve egy-két különleges

alkalommal bejöhethetnek és részt vehetnek a tanodai programokon.

Alkalmazunk egy jutalmazó-ösztönző rendszert, amivel a tanulásra és a szorgalomra ösztönözzük a gyerekeket. Emellett a munkára is szocializál azzal, hogy aki amennyit „dolgozik” (tanul, segít a takarításban), annyit tud elkölteni a „tanodás boltban”, a Petákvásáron (l. *Gyurka*, 2016 jelen kötet).

Büszkék vagyunk még a Baranya Megyei Tanodák Labdarúgó Bajnokságára. Ezt a mi tanodánk találta ki és szervezte meg. A 2016-os a második bajnokság. Az elmúlt évadban öt, az idei évadban már kilenc csapattal zajlanak a mérkőzések. Másik hasonló, talán számokkal is kimutatható eredmény a Tanodák Éjszakája rendezvény. Ez a tanodák kvázi ünnepe, gyerekeknek és a felnőtteknek egyaránt. Ezt volt szerencsénk tavaly gilvánfai tanodás barátainkkal együtt megszervezni, amihez országosan mintegy 23 tanoda csatlakozott. 2016-ban egyébként másodszor rendezzük meg, remélhetőleg májusban kerül rá sor (l. *Ambrus*, 2015).

Egy másik siker, eredmény a szülőknek szóló programok sora. Az elmúlt másfél évben felfutóban vannak a felnőtteknek szóló programjaink. Már korábban látszott – és jelezték is a szülők –, hogy ők is szeretnének olyan dolgokat készíteni, mint a gyermekeik, ők is szeretnének focizni vagy pingpongversenyen részt venni. Így, ahogy lehetőségeink engedték, elkezdtünk, először jórészt az apukáknak sportolással kapcsolatos programokat szervezni: foci, csocsó és pingpong. Erre egyre többen jöttek, és mára már egy kialakult kis csoport van, akik várják az újabb és újabb alkalmakat. Az anyukáknál is lassan egy éve, hogy rendszeresen tartunk jórészt kézműves-, alkotós programokat. Elképesztő örömmel tölti el őket, ha valamit ők csinálhatnak, legyen az adventi koszorú vagy egy gyöngyből készült karkötő, fülbevaló. A lényeg abban áll, hogy érzik: meg tudom csinálni. Éppúgy, mint a gyerekeknél.

Az említetteken túl pótvizsgákra való felkészítés egy, a gyerekekkel való kapcsolatokat meghatározó élmény. Ilyenkor általában – mert szerencsére kevés van – egy felnőttre egy-két gyerek jut. Így készülünk egy másfél hónapon át a pótvizsgára nap, mint nap. Ez annyi együttöltött idő egyszerre, amennyi más helyzetben nem adatik meg. Furcsa talán egy ilyen mások számára nem biztos, hogy pozitív dolgot emlegetni, de a tanulások során annyi más is előjön és szóba jön köztünk, hogy sokkal inkább megismerjük egymást, és nagyon megváltozik attól a szeptembertől a viszonyunk. El szoktuk kísérni őket a vizsgára, aztán együtt sírunk vagy örülünk. Ez a hónap olyan élmény, ami egymáshoz köt bennünket. Oda-vissza ki-és megnyílunk egymás számára, és sokkal inkább már barátai leszünk egymásnak.

Vannak kudarcaink és nehézségeink is. Ilyen a pályaaorientáció. Évek óta nagy nehézség számunkra, hogy a nyolcadik évfolyamos gyerekeket olyan iskolák felé tereljük, amelyek hasznos szakmát vagy érettségit biztosítanak számukra. Vagy el sem jut a gyerekek többsége ilyen iskolákba, vagy már az első évben feladja és

hazajön. A mi felelősségünket, hiányosságunkat abban látom, hogy éveken át jó-részt szeptembertől februárig foglalkoztunk ezzel a kérdéskörrel, és elsősorban a nyolcadikosokra és a hetedikesekre összpontosítottunk. Belátjuk, hogy korábban kell elkezdni, hatodik sőt már az ötödik osztályban foglalkozni a gyerekekkel!

A pályaaorientáció sokkal átfogóbb és komplexebb terület annál, minthogy elvisszük a gyerekeket gyár- és üzemlátogatásokra, középiskolai nyílt napokra (l. *Márton*, 2016 jelen kötet). Ezek inkább csak az alapot képezhetik. Egy-egy szak-máról képet kapnak a gyerekek, hiszen jellemzően 3-4 szakmánál többet nem ismernek. A másik iránya ennek a munkának, hogy ha már bekerült egy általunk is jónak gondolt iskolába, akkor bent is maradjon, el is végezze. Ehhez az ösz-töndíj, amit a tanodánk tud biztosítani – havi 10.000 Ft – nem mindig elegendő. Sokszor lenne arra szüksége középiskolásoknak, hogy legyen valaki iskolán kívül is, aki tantárgyi segítséget tud adni számára ott, ahol az iskolája/kollégiuma van. Ezt nagyon nehéz ennyi kollégával megteremteni és biztosítani, olykor „csak” va-lamelyik munkatársunk pluszmunkájával, egyéni elhivatottságával érhető el, amit a köszönömön túl nem tudunk honorálni. Itt kellene az önkénteseket bevonni egy-egy gyerek mellé. Nagy szükség lenne arra, hogy hetente 1-2 alkalommal 1-2 órát tanulásban segítené a mentoráltját.

Napi szinten 60-70 gyerek fordul meg nálunk, amire jelenleg öt felnőtt jut. Könnyen belátható, hogy nem tudunk mindenhol ott lenni, így vannak kisebb nagyobb konfliktusok, amikor nehéz jó döntést hozni. Ritkán ugyan, de előfordul, hogy nincs más megoldás, mint hazaküldeni valamelyik gyereket. Ezt mi, felnőt-tek kudarcként éljük meg valamennyien, hiszen nem oldottam meg a problémát, csak akkor és ott megszüntettem. Van, amikor már nem tudunk máshoz folya-modni, mert például kövel dobálják egymást, összeverekednek és nem hajlandóak kibékülni. Ilyenkor azért is, hogy lássák a többiek, ez a viselkedés itt nem megen-gedett, hazaküldjük az érintetteket.

Szakmai fordulópontok

Az első évem sok mindenről szólt. A kölcsönös megismerésről, a munkámba való beletanulásról, a menjek-maradjak kérdésről és az első pozitív és negatív élmé-nyekről. A tanév és a tanodai év zárása a nyári tábor volt, ami nagyon jól sikerült, összességben egy jó éven voltam túl. Munkatársaimmal nagyon jó kapcsolatot si-került kialakítani, és a gyerekek nagy része is már nagyon megkedvelt, én is őket. Hirtelen azon kaptam magam, hogy jó nekem itt lenni.

A munkámban a következő év során jöttek az újabb és újabb feladatok, terü-letek, amelyekkel meg kellett ismerkednem, amelyeket meg kellett tanulnom. A második évtől már táborvezető is lettem, a fiúknak egyre több programot szervez-

tünk, egyre több szakmai tréningen és találkozón vettem részt. Elkezdtem járni az ESZPH¹ üléseire, tanultam a tanodás világot, a tanodás pályát.

A harmadik megkezdett évem is hozott új feladatot. 2011 februárjától tanodavezető lettem és vagyok a mai napig. A felelősség, ami rám hárult már a második év közepétől, folyamatosan nőtt, kezdve azzal, hogy tanodavezető-helyettesi feladatokat kaptam. Majd jött az első táborvezetés és a tanodavezetői megbízás. Ez állandó nyomás alá is helyezett, hiszen ezek által folyamatosan nőtték az elvárások felém a munkámat illetően. Csak remélem, hogy ennek nagyrészt sikerült megfelelnem, hiszen nem tanítanak sehol sem tanodás embereket vagy tanodavezetői „szakmát”. A tanulási folyamat pedig ma is tart, mert ezen a területen állandó a változás, és állandóan új helyzetek állnak elő a tanodák életében, aminek meg kell felelni.

Ahogy az élet szinte minden területére, úgy hozzánk is eljutott a gazdasági válság és annak hatása. 2012-re két és fél státusz maradt a tanodában közel 50 gyerekre. Nagyon nehéz időszak volt, de sikerült átvészelnem, sőt megújulva, megerősödve vártuk a folytatást, és el is indult egy új szakmai csapat építése, ami a 2013-as tanév végére javarészt befejeződött. Azóta az ismételt külső tényezők változását – gondolok itt elsősorban az egész napos iskolarendszer bevezetésére – könnyebben tudjuk megoldani, újabb szakmai fejlődés és változás vette kezdetét, ami tart a mai napig is.

Irodalom

- Ambrus László (2015): I. Tanodák Éjszakája, Gilvánfa, 2015. április 17. *Új Pedagógiai Szemle*, **65.** 9–10. 105–106.
- Gyurka Zsolt (2016): Jutalmazó rendszerek a tanodákban. In: Fejes József Balázs, Lencse Máté és Szűcs Norbert (szerk.): *Mire jó a tanoda? A TanodaPlatform keretében összegyűjtött innovációk, kutatások, történetek*. Motiváció Oktatási Egyesület, Szeged. 73–76.
- Márton Gábor (2016): Pályaorientációs lehetőségek a tanodában. In: Fejes József Balázs, Lencse Máté és Szűcs Norbert (szerk.): *Mire jó a tanoda? A TanodaPlatform keretében összegyűjtött innovációk, kutatások, történetek*. Motiváció Oktatási Egyesület, Szeged. 107–109.

---

1 Egyházi Szociálpedagógiai Hálózat, tanodákat összefogó egyházi háttérű szervezet. <http://eszph.uw.hu/>